

BRANIMIR BUNJAC¹
Osnovna škola Podturen
branimirbunjac@gmail.com

Primljeno: 28. 12. 2011.
Prihvaćeno: 01. 03. 2012.

UBOJSTVO PODTURENSKOG UČITELJA SLAVKA KUKOLJA 1945. GODINE

Autor analizira ubojstvo učitelja Slavka Kukolja u selu Podturen u Međimurju 1945. godine. Nakon gotovo sedam desetljeća dokazuje da je pravi ubojica bio Zvonimir Panić, a ne Josip Hajdarović. Zbog utjecaja politike, ovaj događaj imao je velike i teške posljedice za nekoliko obitelji, a općenito je pridonio širenju velike nesigurnosti među stanovništvom u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. Te posljedice imale su takav učinak da ih je moguće pratiti i u suvremenosti.

Gotovo četiri godine od sloma Kraljevine Jugoslavije, 1. travnja 1945.² sovjetske i bugarske postrojbe započele su oslobađanje Međimurja od njemačko-mađarske okupacije. Već 12. travnja 1945. skoro sav teritorij³ Međimurja bio je oslobođen, pa se započelo i s prijenosom vlasti na partizanske jedinice koje su polako pristizale preko Drave. Međutim, ustroj nove vlasti odvijao se vrlo sporo uz niz problema, pa možemo smatrati da je ne samo po prestanku izravnih vojnih sukoba, već i po završetku rata, u Međimurju vladao kaos. Novoformirane narodne vlasti bile su izložene pritisku vojnih struktura, koje su se ponašale krajnje samovoljno. Pri tomu su najekstremnije pojave bile sovjetska silovanja, partizanska ubojstva zarobljenika, OZN-aške likvidacije bez suda ili nakon stihijskih suđenja i opća pljačka. Civilna vlast nije imala dovoljno kadrova ni da popuni

¹ Vrijednu pomoć pri izradi ovoga rada pružili su mi učenici Osnovne škole Podturen Ema, Nedjeljko i Matija Andrašec, osobito u terenskim istraživanjima.

² Juraj KOLARIĆ, „Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije (1941 - 1945.)“, *Međimurje u Drugom svjetskom ratu* (gl. ur. Branimir Bunjac), Čakovec, 2007., 57., 63., 68.

³ S izuzetkom područja oko Raskrižja, danas u Republici Sloveniji i Legrada, danas u sastavu Koprivničko-križevačke županije.

politički istaknute položaje, kakva su recimo rukovodeća mjesta u upravi, a kamoli da postavi stručne osobe u gospodarstvu, sudstvu ili školstvu. Tako su na ta mjesta dolazili vrlo upitni kadrovi, koji su vlastitim neznanjem i zloupotrebama još više otežavali uspostavu mirnodopskog stanja. Najgore od svega je bilo to što je sam državni vrh preuzeo totalitarni staljinistički koncept vladanja koji je nametao brutalnom silom i tako dao vrlo loš primjer lokalnim vlastima, koje su ga nastojale kopirati.⁴

Zbog takvih odnosa od proljeća 1945. pa sve do sredine 1947. u Međimurju vlada neka vrsta opsadnoga stanja, pri čemu se mnoge političke grupacije nadaju prevratu. Povremeno se dešavalo da su pojedinci poduzimali i nasilne akcije protiv režima, čak i oružane, a kao odgovor na to komunističke vlasti samo su još više pojačavale represiju.⁵ Jedan od događaja koji je najviše zaoštrio političko stanje u Međimurju 1945. bilo je ubojstvo seoskog učitelja u Podturnu Slavka Kukulja. Ali, kako ovaj slučaj nikada nije do kraja riješen, on je u historiografiji bio prešućen sve donedavno. I tada se problemu pristupilo indirektno, kroz sudbinu maloljetnoga Zvonimira Panića, suučesnika u Kukuljevom ubojstvu, koji je najvjerojatnije ubijen u travnju 1949. prilikom izdržavanja zatvorske kazne u Lepoglavi.

Prvi pisani trag o Paniću bio je kratki citat u kojemu se navodi da je on ubijen u samici kao jedan od zatvorenika kojega su posebno nečovječno tretirali. Naime, Panić je bio jedan od cca 130 pripadnika tzv. „crnog bataljona“, koji su bili izloženi najstrožim pravilima u ionako prestrogim zatvorskim uvjetima, a njega je još posebno mrzio komandir odjela Mirko Martinac.⁶ Ovaj detalj je nastavio slijediti Augustin Franić, koji je, osim što se poslužio zatvorskom arhivom, stupio i u kontakt s obitelji Panić, pa je o Zvonimirovoj sudbini napisao veći biografski prikaz.⁷ Franić je pokušao detaljno objasniti uzroke Panićeve smrti, ali se istovremeno nije bavio pitanjem njegove krivnje. Zato je, ponesen jednostranim pristupom, u zaključku svoga prikaza Panića doslovno prikazao kao mučenika hrvatske državotvorne ideje, a iz teksta se stječe dojam da je u zatvoru bio potpuno nevin odnosno da je stradao samo zato što je bio nacionalno osviješteni Hrvat. Tako se u rezimeu cijelog izlaganja, nakon prijepisa osobnih i podataka o osuđe-

---

⁴ O preuzimanju vlasti u Međimurju vidi Branimir BUNJAC, „Franjevački samostan u sjeni totalitarizma (1941 -1947.)“, *350 godina Franjevačkog samostana u Čakovcu* (gl. ur. Stjepan Hranjec), Čakovec, 2009., 302 - 303.

⁵ Više o tome u Ivo NOVAK, „Poslijeratne štrigovske žrtve“, *Međimurje u Drugom svjetskom ratu* (gl. ur. Branimir Bunjac), Čakovec, 2007., 361 - 413.

⁶ Ž. K., „Djelo na vidjelo“, *Politički zatvorenik*, br. 16, 37.

⁷ Augustin FRANIĆ, *KPD Lepoglava. Mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika*, Zagreb, 2000., 60., 79 - 81.

niku, navodi da se Panić kao „gimnazijalac stjecajem prilika našao kod obračuna između križara i jednog frontovca“, pa je „iskren i čestit“ završio u zatvoru gdje je „položio život za Hrvatsku“.

Ovakav stil pisanja već ponešto govori sam za sebe, ali nikako ne predstavlja izoliran slučaj. Štoviše, on predstavlja kontinuitet takvoga pristupa, jer je u posljednja dva desetljeća u velikom dijelu historiografskih radova popularno sve one koji su stradali u vrijeme komunističke vlasti smatrati nevinim žrtvama, bilo da su ubijeni po sudu ili bez njega. Istina, svaki zatvorenik, pa i najgori zločinac, ima pravo na temeljna ljudska prava, pri čemu su zaštita od mučenja i smrti iznad svih. Ali, loši uvjeti u zatvorima ne bi trebali nekoga automatski amnestirati od bilo kakve krivnje, jer su možda i ti ljudi, koji su sami postali žrtve, prije toga skrivali smrt jednako tako nevinih ljudi.

Što se, dakle, doista dogodilo sa učiteljem Slavkom Kukuljem, Zvonimirom Panićem i drugima upletenima u ovaj slučaj, trebao bi konačno odgovoriti ovaj članak, kako bi u zaključku mogli analizirati i kakvo je bilo stanje u Međimurju odmah nakon oslobođenja. Da bi saznali istinu trebalo je proučiti literaturu o ovom slučaju, sudski spis o ubojstvu Slavka Kukulja, arhivske dokumente UDB-e, kao i potražiti još uvijek žive svjedoke i materijalne dokaze na licu mjesta.

Prijava ubojstva Slavka Kukulja izvršena je Narodnooslobodilačkom odborom Sivica u nedjelju 21. listopada 1945. od nekog lokalnog seljaka, koji je tvrdio da je pronašao mrtvo tijelo vojnika u šumi između Podturna i Sivice. Stvar je prosljeđena Kotarskom narodnooslobodilačkom odboru u Čakovcu, pa Kotarskom sudu u Čakovcu, koji je 23. listopada uspio saznati da je žrtva učitelj Slavko Kukulj, čije tijelo je u međuvremenu premješteno i leži u njegovom stanu u Podturnu, na kućnom broju 146!⁸ Zato je već isti dan u 13 sati određen očevid, a u sudsku komisiju su imenovani predsjednik suda dr. Konrad Blašković, perovođa Franjo Novak i liječnik Ante Pejčić iz Čakovca. Prilikom samog očevida identitet poginulog potvrdili su učiteljica iz Podturna Zdenka Gradiček i Đuro Škvorc, referent za prosvjetu Kotarskog NOO u Čakovcu. Komisija je potom utvrdila da poginuli ima četiri prostrijelne rane-ispod desne nosnice, na lijevoj strani brade, na lijevoj strani vrata i iznad ključne kosti, da su one zadane iz velike blizine te da je stradali umro trenutno od teških rana na mozgu. U samom stanu nalazili su se samo osobni predmeti ubičajeni za jednog učitelja, ali nikakav novac, što će se tek kasnije pokazati kao važan trag. Istovremeno komisija nije uspjela utvrditi gdje je bilo točno mjesto samoga zločina, pa je u 15 sati zaključila svoj posao.⁹ Na

⁸ Županijski sud u Varaždinu (dalje: ŽS Varaždin), 34 - 45, Dopis NOO Sivica Kotarskom NOO Čakovec 712 -1945. od 21. X. 1945.

⁹ ŽS Varaždin, 34 - 45, Zapisnik sudske komisije od 23. X. 1945. sačinjen u iznajmljenom stanu Slavka Kukulja u Podturnu.

licu mjesta istragu je nastavio sudac Blašković, koji je ispitao stanodavku Kukolja, poljoprivrednicu Mariju Murković. Prema njezinom iskazu Kukolj je otišao od kuće u nedjelju negdje iza osam sati ujutro, dok je ona bila na misi i više ga nije vidjela. Kasnije je bila u Gornjem Kraljevcu, a njezin muž Antun na polju i oboje su se vratili kući oko 18 sati. Tada ih je posjetio Panić Zvonimir i raspitivao se da li je Slavko Kukolj dolazio kući. Ispričao im je da je učitelj od njega želio posuditi bicikl da ode u Sivicu, a Panić mu je odgovorio da bicikl treba njegovom ocu za odlazak u Miklavec na otvaranje krčme. On mu se ponudio da ga odveze dio puta, a Kukolj je to prihvatio, te je doista i sišao s bicikla negdje pred Sivicom i rekao mu da ide kući da njegov otac ne čeka. Toga dana Kukolj se nije vratio kući, a tek 22. listopada oko osam sati kod Murkovića se pojavio jedan partizan koji ju je obavijestio da je učitelj pronađen ustrijeljen. Ubrzo su u njezinu kuću dovezli mrtvoga Kukolja, koji je bio obučen u civilne hlače, vojničku bluzu engleskoga kroja i kapu titovku. Kako su mu rane još krvarile ona mu ih je oprala. Dodala je da stradali nije bio s nikim u svađi.¹⁰

Iskaz Marije Murković bio je dovoljan za hapšenje Zvonimira Panića još istoga dana, a on je prevezen u Kotarsko Opunomoćstvo Odjeljenja za zaštitu naroda (dalje: OZN-a) Čakovec, gdje ga je, čini se,¹¹ ispitao sam rukovodioc Josip Šlibar. Panić Zvonimir rođen je 9. siječnja 1930. u Podturnu od oca Nikole i majke Elizabete rođ. Iskra, završio je osnovnu školu i četiri razreda klasične gimnazije.¹² To je mogao jer mu je otac bio relativno imućan-posjedovao je kuću, gospodarske zgrade, 12 rali zemlje i seosku pekarnu. Panić je iskazao da je oko 15 sati razgovarao s poljoprivrednikom Đurom Medvedom, kad mu je došao Kukolj i rekao mu da mora hitno otići u Sivicu, pa neka mu Panić posudi bicikl ili neka ga odveze, a on je prihvatio ovu drugu ideju. Na izlazu iz sela na polju na ispaši susreli su Antuna Murkovića, Kukoljevog stanodavca, te ih je on pitao kuda idu, a oni su mu jednoglasno odgovorili-do Sivice. Kad su stigli do šume, koja se nalazi između Podturna i Sivice, tamo su se rastali, a Kukolj je Paniću rekao da će se za otprilike sat i pol vratiti kući, pa će ići na seoski miting u Podturnu. Tako se Panić oko pola pet vratio kući, da bi oko 17,45 otišao do stanodavke Murković i pitao je nju, njezinog supruga i kćer, te Ivana Zavrla da li se Kukolj vratio iz Sivice. Kako ga nije bilo, otišao je spavati. Drugi dan oko podneva primijetio je da dolaze predsjednik sela Josip Franković i borac JA na dopustu Ivan Jezernik k pograničnoj četi Na-

¹⁰ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Marije Murković od 23. X. 1945. u njezinom stanu.

¹¹ Naime, na dnu iskaza nalazi se samo nečitki vlastoručni potpis ispitivača, koji jako slični na riječ Šlibar, a ista osoba je strojopisno upisana kao član komisije koja je ispitala Panića na mjestu gdje je pronađeno tijelo Kukolja.

¹² Dvije godine u Sjemeništu u Zagrebu i dvije godine franjevačke klasične gimnazije u Varaždinu, koje je pohađao od 1941. - 1944., kad se vratio u Podturen.

rodne obrane, koja je bila stacionirana u kući Panićevih. Četa se ubrzo postrojila da krene u šumu u potragu za tijelom i ubojicama, a s njima je krenuo i Panićev otac Nikola, koji je također dobio oružje i postao neka vrsta vodiča. Tek kasno popodne Panić Zvonimir je saznao ime ubijenoga, pa je svima ispričao kako ga je on osobno toga dana vozio do šume. Znao je točno opisati i kako je bio obučen, što mu nije bilo teško, budući je Kukolj imao samo jedno odijelo, a u odnosu na prethodni opis dodao da je imao sive hlače i žute polucipele. Kad je mrtvo tijelo dovezeno Panićeva obitelj posjetila je Murkoviće s cvijećem, a tada su i saznali da je Kukolj ustrijeljen ruskim „šmajserom“. Panić je dalje navodio s kime su se on i Kukolj toga dana vidjeli, a zanimljiviji je detalj da je učitelj pred crkvom mlađice zabavljao matematičkim dosjetkama i-dijeljenjem cigareta! Na kraju iskaza je Panić napomenuo da mu je Kukolj bio najbolji prijatelj, koji mu je osim toga, pomogao da se upiše na Preparandiju (učiteljsku školu-op.) u Čakovcu.¹³

Sljedeće saslušanje Panića održano je već 27. listopada 1945., ali očito su se u tako kratkom roku dogodile neke vrlo bitne promjene, koje nisu zabilježene. Naime, Panića sada ispituje komisija od sedam ljudi i to na mjestu gdje je Kukolj ubijen, a istovremeno je njegov iskaz radikalno drukčiji nego par dana ranije. Mjesto ubojstva nalazilo se između 600-800 metara nakon ulaska u tzv. „dubravsku“ šumu, a zapisano je da je Kukolja ubio Josip Hajdarović rođen u Sivici, bivši pristav ustaškog redarstva u Varaždinu, zajedno sa još jednim „križarom“. Oba ubojice bili su uniformirani i imali su na kapama nacrtani bijeli križ. Panić je Kukolja doveo na to mjesto u prethodnom dogovoru sa Hajdarovićem. Prilikom upoznavanja Kukolj je pozdravio partizanskim pozdravom „Smrt fašizmu!“ na što mu je Hajdarović odvratio: “Kako ti to pozdravljaš?”. Kukolj je tada primijetio bijele križeve na kapi, te je od straha pao u nesvijest. Hajdarović je uzeo ruski „šmajser“ i pucao Kukolju u glavu. Iz džepa mu je izvadio isprave, a mrtvo tijelo je povukao u grm, gdje je kasnije i nađeno. Nakon toga Panić se vratio kući.¹⁴

Ovu kratko neobično svjedočenje detaljnije je pojašnjeno u novim saslušanjima Panića koja su održana 13. studenoga 1945. Ovdje saznajemo da Panić u vrijeme rata nije bio član nikakvih organizacija, ali franjevački profesori su mu držali predavanja o politici u ustaškom duhu. Kad se vratio u Podturen sprijateljio se sa Slavkom Kukoljem iz sela Dolanec pokraj Dugog Sela, bivšim partizanom i članom SKOJ-a, koji je i njega htio učlaniti, pa mu je Panić rekao da već jest član. Otprilike prije dva mjeseca (dakle, u rujnu-op.) Panić je na cesti u Domašincu sreo bivšeg bogoslova Remenar Stjepana koji mu je ponudio ulazak u „križarsku“ organizaciju radi širenja propagande. Raspitivao se o nabavci pi-

---

¹³ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Zvonimira Panića od 23. X. 1945.

¹⁴ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Zvonimira Panića od 27. X. 1945.

saće mašine i šapirografa, a Panić mu je obećao pomoći, što je dijelom mogao prikriti jer je bio predsjednik omladine u selu. Remenar mu je govorio da su već u „križarima“ mnogi poput učenika klasične gimnazije Ivana Ovčara iz Belice i učiteljice iz Domašince, te da oni dobivaju svoj posebni list „Hrvatski sjever“. Na kraju razgovora se raspitivao o učitelju Kukulju i zaključio pred Panićem da je on krajnje nepouzdan. Kasnije se s Remenarom više nije vidio, ali dok je 8. listopada orao svoje polje pokraj šume „dubrava“ netko ga je iznenada pozdravio sa „Za vjeru i dom!“ i zatražio da zaustavi konje. Prišao mu je čovjek srednjih godina s bradom i ustaškom časničkom uniformom i vidljivim križićem na ustaškoj kapi. Nosio je puškomitraljez i pištolj za pojasom. On je prepoznao Josipa Hajdarovića, kojeg je poznavao kao zaposlenog u policiji u Varaždinu gdje mu je izdavao propusnice za prelazak preko granice.¹⁵ Znao je da roditelji Hajdarovića žive u Sivici, ali ga je ipak pitao što ga je tu donijelo. Hajdarović mu je odgovorio da su ga donijele noge, a da ga vodi puškomitraljez. Potom se raspitivao za prilike u Podturnu, posebno za rad odbornika, a također je pitao da li je istina da je njegov kum Franković predsjednik sela i da li je bivši zamjenik tajnika Josip Tisaj ismijavao kralja Petra kao nezakonito dijete. Zanimalo ga je tko je tužio Panićevog oca pa je on bio kratko vrijeme pritvoren, a na kraju da li je Panić prijatelj s Kukuljem. Kad je ovaj potvrdio da su najbolji prijatelji, Hajdarović mu je rekao da ga jednu nedjelju dovede u šumu jer mu je i on prijatelj, a poznaje još ga iz Zagreba, ali da mu ne kaže da će se susresti s njim, kao ni da općenito nikome ne kaže nikome da ga je vidio.

Drugi puta se sastao s Hajdarovićem u subotu 20. listopada, dan prije ubojstva, dok je vozio gnoj na polje. Hajdarović ga je ponovno pozdravio sa „Za vjeru i dom!“, a Panić je odgovorio kako ga je isti prvi put podučio „Naprijed!“. Tom prilikom s Hajdarovićem je bio još jedan u ustaškoj uniformi s bijelim križem na kapi, naoružan s puškom i osam bombi. Dogovorili su se da Panić dođe s Kukuljem u šumu u 16 sati i da samo zafučne, jer se Hajdarović ne nalazi daleko od ceste. Panić se sa Kukuljem dogovorio da idu isprobati ruski „šmajser“, koji su pronašli zaostao od borbi za oslobođenje, a sakrili su ga u „dubravskoj“ šumi. Učitelj mu je rekao da kad potroše metke, da će „šmajser“ predati vlastima.

Iako je Panić htio da u šumu odu pješke, Kukulj ga je zbog mitinga nagovorio da krenu biciklom, kako bi se stigli vratiti. Kad su već uzeli „šmajser“ i krenuli kući odjednom su iz šume izašli Hajdarović i njegov prijatelj s uperenim oružjem. Kukulj ga je pozdravio sa „Smrt fašizmu“, a Hajdarović ga je ljutito upitao kako on to pozdravlja. Uvidjevši opasnost Kukulj se srušio u nesvijest sa lijevom

---

¹⁵ Međimurje je u vrijeme Drugog svjetskog rata bilo okupirano po Mađarima, a granica se nalazila na rijeci Dravi.

rukom u džepu, a Panić ga je stao dozivati uvjeravajući ga da se ne treba bojati svog „prijatelja“ Hajdarovića. Međutim, on mu je rekao da se odmakne, ogledao se oko sebe, uzeo Kukuljev „šmajser“ i ispalio u njega 6-7 metaka, od kojih su ga četiri pogodila i odmah usmrtila. Tijelo je Hajdarović povukao u grm, ali je izvadio isprave jer će mu „možda“ trebati. Panić ga je pitao zašto je to učinio, a Hajdarović je odgovorio da bi Kukulj izgubio i tri života da ih ima, jer je lud, dok Panić ima jedan život i pametnu glavu. Odmaknuli su se od mrtvog tijela, pa mu je Hajdarović nudio 750 letaka koji su agitirali za kralja Petra II. da ih razdijeli po Podturnu. Panić je to odbio pravdajući se da mora ići u školu, a Hajdarović je na to ironično komentirao da se u „pravo“ vrijeme školuje. Zatim je pozivao Panića da mu se pridruži u šumi do 11. studenoga kada će postati lakše. Upozorio ga je da će ga sigurno saslušavati ako se vrati kući, pa ga je uputio što da kaže uz napomenu da on ima iskustva s takvim stvarima. Rekao mu je da ako ga spomene da ne jamči da će ga pustiti, a k tome je Paniću i njegovoj obitelji zaprijetio i smrću. Tako u tom trenutku Panić navodi da je njegov prvi iskaz bio potpuno lažan. Na kraju je Hajdarović dao Paniću 13300 dinara od „zajednice“ da ih spremi kao i Kukuljevo nalivpero što je on kod kuće sakrio pod drva.

Na kraju saslušanja je Panić priznao da je htio pobjeći iz pritvora u šumu što su stražari otkrili po pismu koje je pisao roditeljima i pitao ih za savjet hoće li se njima što dogoditi ako to učini. Kad mu je stražar to pismo otkrio Panić ga je htio pojesti, a stražara je ugrizao za ruku. Novac i nalivpero su također pronašli po pismu Panića sestri u kojem je tražio da njezin sin Branko Varšić premjesti stvari dobijene po Hajdaroviću.¹⁶

Još jedno saslušanje, ovaj put s trećim istražiteljem, Panić je dao već 20. studenoga 1945., jer očito OZN-a nije uspijevala utvrditi što se točno dogodilo prilikom ubojstva Slavka Kukulja. Panić je uglavnom ponovio priču o Hajdaroviću kao ubojici, a novi detalji su bili vezani uz porijeklo oružja kojim je počinjeno ubojstvo. S Kukuljem se Panić jednoga dana kupao na Muri, gdje su slučajno u plićaku pronašli jedan ruski „šmajser“, koji nije radio jer je bio vlažan. Njega su sakrili, a Panić se trebao vratiti da ga očisti, što je nakon par dana, uz malo tehničkih poteškoća i učinio, te ga je ponovno sakrio, ali ovaj put bliže vlastitoj kući. Sljedeći put kad ga je detaljno čistio poveo je sa sobom i Stjepana Šošarića iz Podturna, a konačno je pušku donio u vlastitu štalu. Drugi dan je pitao Kukulja što sada da rade s njom, a on mu je rekao neka je otpremi u sivičku šumu, gdje će je isprobati. Panić je tada želio očistiti i spremnik puške s mecima, ali ga je vidio otac, pa mu ga je oduzeo. Zato je Panić nagovorio prijatelja Kalmana Bogdana da kaže ocu da je taj spremnik njegov, pa mu ga je ovaj dao, a Bogdan ga opet proslu-

---

¹⁶ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Zvonimira Panića od 13. XI. 1945. kod OZN-e kotara Čakovec.

jedio Zvonimiru. Par dana prije ubojstva Panić je „šmajser“ i spremnik premjestio u „dubravsku“ šumu i dogovario s Kukoljem isprobavanje puške, što su odlučili učiniti kobne nedjelje. Kad su došli do šume Kukolj je isprobao pušku ispalivši tri metka, a tada ga je Panić nagovorio da uđu u šumu, gdje ih je nakon pedesetak metara dočekaio Hajdarović s još jednim „križarom“. Nakon već opisanog neuspješnog načina pozdravljanja i padanja Kukolja u nesvijest Hajdarović je uzeo „šmajser“ u ruke i pitao Panića da li je ispravan. Kad je Panić rekao da je, Hajdarović je odgovorio da će „provjeriti“ te je ispalio u Kukolja četiri metka. Nakon toga je iz džepa Kukolja izvadio isprave i fotografije, te je nagovario Panića da podijeli njegove letke ili da pođe s njim u šumu. Hajdarović mu je na koncu dao svojih 13 400 dinara od „zajednice“ da ih spremi i naliv pero koje je našao kod Kukolja da ga ima za „školu“. Nakon kraćeg nagovaranja Panić je te predmete prihvatio, ali nije htio uzeti učiteljev sat, a Hajdarović ga je još poučio što će ispričati o svojoj ulozi toga dana. Na kraju je Panić izjavio da je Kukolju prešutio da ga Hajdarović čeka u šumi iako je znao da ja on partizan, a potonji ustaša.¹⁷

Sljedeće i posljednje saslušanje Panića u istrazi odigralo se 27. prosinca 1945. i ticalo se samo oružja kojim je ubijen Kukolj. Važno je primijetiti da je iz tog iskaza vidljivo da je Panić bio pušten kući nakon prvog ispitivanja, očito kao maloljetnik, ali i vrlo uvjerljiv govornik, pa je onda po putu kući „saznao“ od Bedenika Kovača da je drugi „križar“ bio iz Novakovca. On je bio taj koji je uzeo ruski „šmajser“ od Panića, jer je sam bio slabo naoružan, i odnio ga sa sobom. Na to je ispitivač Stjepan Čačko izvadio spomenuti „šmajser“ pred Panićem te ga pitao što misli otkuda mu? Panić je priznao da je to oružje ubojstva, ali nije znao odgovoriti otkuda ono kod istražitelja.¹⁸

U međuvremenu stiglo je i svjedočenje Kukoljevog oca Ivana, predsjednika MNO Dolanec. On je naveo da je Slavko rođen 1927., da je završio četiri razreda građanske škole i da je šest mjeseci pohađao Trgovačku akademiju u Zagrebu. U vrijeme rata od 1942. surađivao je s NOP-om kao član SKOJ-a. Ustaše su ga dva puta priveli u Ivaniću, ali su ga i oslobodili zbog pomanjkanja dokaza. U proljeće 1944. Slavko Kukolj je bio prvi put u borbenim jedinicama, a od kolovoza 1944. trajno, od čega barem dva mjeseca u Posavskom odredu. Od oslobođenja je radio kao učitelj.

Sakupljeni materijali bili su konačno dovoljni da se 2. siječnja 1946. pošalje prijava Javnom tužiteljstvu za okrug Varaždin Zvonimira Panića kao ubojice Slavka Kukolja! Obrazloženje prijave bilo je prilično uvjerljivo. Tako je navedeno da je već i prije hapšenja Panić pokušao sakriti svoje tragove kod zločina namjer-

---

¹⁷ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Zvonimira Panića od 20. XI. 1945. kod okružne OZN-e Varaždin.

¹⁸ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Zvonimira Panića od 27. XII. 1945. kod okružne OZN-e Varaždin.

no se lažno raspitujući o Kukulju, a kod prvog iskaza u potpunosti je zanijskao krivnju. U iskazu od 13. studenoga kontradiktorno je to da je Panić prihvatio ideju da su ustaša i partizan prijatelji iz vremena rata, a posebno da bi se kod susreta Kukulj srušio u nesvijest. Naime, teško je povjerovati da se tako uplašio netko tko je dva puta bio uhapšen od ustaša, godinu dana bio je borac, a kod susreta s Hajdarovićem je bio i naoružan. Ruski „šmajser“ kojim je ubijen Kukulj pronađen je zakopan u lišću pokraj mjesta ubojstva što zasigurno „križari“ nikada ne bi učinili, a da je to oružje ubojstva vidjelo se o po čahuri koja je tamo pronađena. Nevjerojatno bi bilo da Hajdarović daje Paniću 13 tisuća dinara, a ovaj to prešućuje istražiteljima sve dok oni novac slučajno nisu pronašli. K tome, radilo se o većoj svoti novaca samoga Slavka Kukulja, koju je on dobio kao plaću, ali i sredstva za obnovu škole. Stoga istražitelji zaključuju da je primarni motiv Panića da ubije Kukulja bilo koristoljublje, potom osveta Kukulju jer je predlagao da se Panića isključi iz SKOJ-a i mogući nagovor od strane „križara“, obzirom na razgovor Panića i Stjepana Remenara. Osim toga, potencijalni politički motiv ubojstva je taj što je Panićev otac bio uhapšen, jer je 1944. vodio žandare tragom partizana dok su oni bili u Podturnu¹⁹. Iako su ga morali pustiti zbog nedostatka dokaza, za istražitelje je nedvojbeno da je Panić Nikola neprijatelj režima. Za Panić Zvonimira se navodi da je tijekom istrage bio vrlo drzak, odbijao je priznati bilo što dok mu se nisu predložili dokazi i još ni sada ne želi priznati ubojstvo računajući da ga se neće moći osuditi. Stoga se zaključuje da se radi o „nepopravljivom“ tipu kojega bi sud trebao najstrože kazniti.²⁰

Usljedio je poziv javnog tužitelja sa razgovor sa Panićem koji je održan 11. siječnja 1945. Panić je ostao kod svoje obrane, a dodao je da nije unaprijed znao da će učitelj biti ubijen, ali da mu je bilo sumnjivo što se Hajdarović predstavljao kao Kukuljev prijatelj. Također je naveo da je Hajdarovića vidio Međimurec Ivan iz Podturna, koji zna i druge ljude da su ga vidjeli, pa je predložio njihovo saslušanje. Dodao je da mu je prilikom saslušanja na varaždinskoj OZN-i njegov otac Nikola, koji je 1944. bio u partizanima, rekao da znade kuda se Hajdarović prebacio u Mađarsku, te da će on sam njega naći i obračunati s njim zato što mu je zaveo sina.²¹

Tužitelj 24. siječnja 1946., poziva na razgovor Ivana Međimurca iz Podturna, starog 49 godina. On je svjedočio da se oko 16. listopada 1945. vozio sa ženom iz

---

¹⁹ Partizani su tijekom rata jedini put bili u Podturnu 27. XI. 1944. i zadržali su se par sati. To je ujedno i jedini put uopće da su zauzeli neko selo u Međimurju u vrijeme mađarske okupacije, a pritom su bili ponosni mogućnošću širenja pokreta nakon dramatične smjene Miklosa Horthyja sredinom listopada. Više o tome u Vladimir KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006., 368 - 369.

²⁰ ŽS Varaždin, 34 - 45, Prijava Zvonimira Panića Javnom tužiocu za okrug Varaždin 2. I. 1946.

²¹ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Zvonimira Panića od 24. I. 1946. kod javnog tužioca Okruga Varaždin.

Sv. Roka prema Sivici, te da je pokraj njega na cesti niz brdo projurio biciklist u tamnom građanskom odijelu, crne prosijede kose, koji ga je pozdravio sa „Zdravo, Medjimurec“. Njemu se učinilo da je to Hajdarović, ali nije siguran. Nekoliko dana nakon što je ubijen Kukulj on je o tom slučaju govorio ocu Panića Nikoli.²²

Isti dan saslušan je i otac Nikola Panić, star 53 godine, koji je potvrdio da je u prosincu tijekom razgovora sa sinom rekao da sumnja, a ne da zna, da bi se Hajdarović prebacio u Mađarsku. To je izjavio zato što otac Hajdarovića ima dva-tri vinograda u općinama Semeninec i St. Mikloš.²³

Još jedna svjedokinja o istoj temi bila ja Marija Ovčar iz Sv. Roka, rođena u Novakovcu. Ona je iskazala da je 19. listopada 1945. dok je išla iz Sv. Roka u Novakovec u „dubravskoj“ šumi netko ispalio iz puške jedan hitac od čega se ona uplašila. Pred nju je izašao muškarac od oko 40 godina, visok, crne kose, neobrijan sa zaliscima. Imao je njemačku uniformu i partizansku kapu bez ikakvog znakovlja. Ona je njemu rekla „Dobar dan“, ali on joj nije odgovorio. Iako ona nikada u životu nije vidjela Hajdarovića prepoznala je da je to on jer je imao ispod očiju izbočene kosti kao i njegov otac kojega svjedokinja poznaje. Ona je pošla dalje kroz šumu, a tada je pred nju stupio jedan drugi čovjek, niskog rasta, kestenjaste kose i gologlav, koji je na sebi imao mađarsku vojnu košulju i civilne hlače. Nije imao oružja, već samo vojničku torbu, a pred njom je pokazao veliki strah. Primio ju je za ruku i pitao da li je čula pucnjave. Kad mu je rekla da je, upitao ju je gdje je krenuo onaj koji je pucao. Na to je on krenuo za tom osobom i fućnuo, a s druge strane mu je odgovoreno zviždukom. Ona je tada u strahu otrčala iz šume.²⁴

Četvrti je svjedočio Ivan Žganec iz Sivice, star 49 godina. On je tužiocu rekao da su on i njegov brat Đuro Iugari, pa se deveti dan nakon što je ubijen Slavko Kukulj obilazili „dubravsku“ šumu. Na rubu šume je Franjo Herman iz Sivice, zajedno sa svojom ženom i sinom zubačio lišće. S njima su započeli razgovor, a u tom trenutku iz šume je izišao čovjek u smeđem seljačkom kaputu sa crnim čizmama na nogama i tzv. sport kapom sivkaste boje. Objе ruke je držao u džepovima, jer je s prednje strane nosio nešto skriveno, ali nije uspio vidjeti što. Taj čovjek je od njih okrenuo glavu i prošao, ali je svjedok uočio da se radi o Hajdaroviću, kojega se sjeća kao učenika od prije rata, a zna i njegovog oca.²⁵ Potpuno identično kao i njegov brat Ivan svjedočio je i Žganec Đuro sa Sivice, star 43 godine.²⁶

---

²² ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Medimurec Ivana od 24. I. 1946. kod javnog tužioca Okruga Varaždin.

²³ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Nikole Panića od 24. I. 1946. kod javnog tužioca Okruga Varaždin.

²⁴ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Marije Ovčar od 24. I. 1946. kod javnog tužioca Okruga Varaždin.

²⁵ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Ivana Žganca od 24. I. 1946. kod javnog tužioca Okruga Varaždin.

²⁶ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Đure Žganca od 24. I. 1946. kod javnog tužioca Okruga Varaždin.

Šesta i posljednja svjedokinja bila je Margeta Jurak iz Podturna, koja je jedino čula od ljudi da se Hajdarović kretao oko sela.²⁷

Istoga dana Upravni odjel Kotarski NO Čakovec izdao je uvjerenje o vladanju Panića. Navedeno je da njegov otac posjeduje oko 30 jutara zemlje. Panić se 1941. počeo školovati u Zagrebu stanujući kod svog ujaka župnika, da bi kasnije školovanje nastavio u Varaždinu. Tu je bio usko povezan sa Hajdarovićem, koji je bio zamjenik gradskog šefa policije Batušića. Često je prelazio granicu što je u vrijeme okupacije mogla samo ona osoba u čiju lojalnost fašisti nisu sumnjali. Nakon rata Panić je bio tri dana u zatvoru radi izgreda u svom selu.²⁸

Ovi dokumenti bili su dovoljni tužiocu Josipu Kolaru da 25. veljače 1946. sastavi optužnicu protiv Zvonimira Panića i uputi je Okružnom narodnom sudu u Varaždinu. Optužnica nije bitno odstupala od prijave koju je napravila OZN-a Čakovec odnosno Panić je okrivljen kao počinitelj ubojstva iz koristoljublja. Za optuženog je navedeno da je davao više kontradiktornih izjava koje nije uspio ničim dokazati. Neprihvatljiva je obrana Panića da je Kukolja kao djelatni borac pred Hajdarovićem, kojega nikad nije ni vidio, pao u nesvijest, kao što nikome od vlasti nije poznato da bi se Hajdarović po završetku rata nalazio u Međimurju. Iako je moguće da je Panić bio pod dojmom razgovora s Remenar Stjepanom, tužitelj odbacuje mogućnost da su motivi ubojstva politički. Obranu Panića da mu je Hajdarović predao oko 14 tisuća dinara za „njihovu zajednicu“ tužitelj odbacuje kao smiješnu, posebno zato što je on šutio o novcu tako dugo dok ga istražitelji nisu pronašli. Konačno, sve i da je Hajdarović postojao u Međimurju on kao bivši policijski službenik zasigurno ne bi sklapao nikakve dogovore s maloljetnikom i to osobito ne na prvom sastanku. Također, Hajdarović ne bi „šmajser“ brižljivo sakrio na samom mjestu zločina već bi ga najvjerojatnije ponio sa sobom ili bi ga odbacio. Tužitelj zaključuje da se Panićevom koristoljublju kao motiv ubojstva može dodati i rana politička iskvarjenost, što znači da je osim objektivnog krivičnog djela, prisutna i subjektivna krivnja optuženoga.²⁹

Glavna rasprava uslijedila je 5. travnja 1946. u 9,30 pred sudskim vijećem u sastavu dr. Miho Monić, kao predsjednik kaznenog vijeća, Franjo Frančić i Kata Novak. Prisutni su bili pomoćnik javnog tužitelja Božidar Vančik i branitelj dr. August Engelhardt. Panić je kod osobnih generalija napravio promjenu navodeći da je završio samo tri razreda gimnazije, ali obranu nije mijenjao.

Nakon čitanja prijave OZN-e, svjedočenja Marije Murković i Marije Ovčar, kao i svjedodžbe o vladanju branitelj optuženog je tražio da se pročitaju i drugi

---

²⁷ ŽS Varaždin, 34 - 45, Saslušanje Margete Jurak od 24. I. 1946. kod javnog tužioca Okruga Varaždin.

²⁸ ŽS Varaždin, 34 - 45, Svjedočba Upravnog odjela KNO Čakovec br. 1165/46. od 24. I. 1946.

²⁹ ŽS Varaždin, 34 - 45, Optužnica 23/46 od 25. II. 1946,

iskazi sakupljeni u istrazi. Sud je to prihvatio, ali je odbio svjedočenje Novak Julijane koja je također trebala posvjedočiti da je vidjela Hajdarovića. U završnoj riječi tužitelj je inzistirao da se radi isključivo o umorstvu iz koristoljublja te je komentirao da bi za takav zločin pravedna kazna bila vješanje, ali obzirom da se radi o maloljetniku predložio je najvišu moguću kaznu s prinudnim radom. Bez obzira na takav stav važno je istaknuti da je odbacivanjem bilo kakvih političkih konotacija tužitelj ustvari olakšao položaj Panića, jer je slučaj dijelom prekvalificirao odnosno suzio točke pod kojima je optuženi mogao biti suđen. Branitelj je smatrao da Panića treba kazniti samo zato što je propustio Hajdarovića prijaviti vlastima.

Nakon vijećanja sud je isti dan donio presudu da je Zvonimir Panić bio suučesnik i pomagač u ubojstvu Slavka Kukulja te je kažnjen sa dvadeset godina zatvora sa prinudnim radom, uključujući dvije godine gubitka političkih i građanskih prava nakon izdržavanja kazne.³⁰ Tako je na kraju ovoga kratkoga suđenja za ubojicu podturenskog učitelja proglašen Josip Hajdarović, a sud je takvu ocjenu donio temeljem „slobodnog sudačkog uvjerenja“³¹ Zasigurno radilo se o „solomonskom“ rješenju jedne neugodne situacije koja je prvenstveno sastojala u tome što je trebalo osuditi maloljetnu osobu. Sudac je možda mislio da je na ovaj način pomogao Paniću, ali tek sada će ovaj slučaj kulminirati!

Ipak, prije nego prijedemo na posljedice same presude pogledajmo kako je izgledao daljnji službeni postupak za Panića prije njegovog tragičnog kraja. Otac Nikola odmah je odlučio uložiti žalbu na presudu sina. Dostavio je sudu svjedodžbu MNO Podturen da je njegov sin Zvonimir bio primjerenog ponašanja i besprijekoran učenik³². Takva svjedodžba je u suprotnosti sa onom izdanom od Kotarskog NO, ali obzirom da ju je napisao Panićev kum Franković je logična. Također, za sebe je Nikola Panić priložio potvrdu da je od 2. studenoga 1944. do 18. svibnja 1945. dobrovoljno služio kao pekar u NOV-i, čime je pobio tvrdnje da je bio neprijatelj novoga režima³³. U žalbi je otac tvrdio da se on ne može zadovoljiti presudom poput svoga sina (!), jer nije bio prisutan na raspravi. Navedeno je da je Zvonimir Panića bio zaveden od Hajdarovića obzirom na to da je nezreli maloljetnik. On nije zaslužio biti u zatvoru već samo u popravnim domovima i to u slučaju kada bi bilo evidentno da se ne može popraviti. Ali, smatra otac Panić,

---

³⁰ ŽS Varaždin, 34 - 45, Zapisnik s glavne rasprave od 5. IV. 1946.

³¹ ŽS Varaždin, 34 - 45, Presuda od 5. IV. 1946.

³² ŽS Varaždin, 34 - 45, Svjedožba MNO Podturen br. 85/1946.

³³ ŽS Varaždin, 34 - 45, Potvrda intendature Komande grada Čakovca od 18. V. 1945. Čini se da je tvrdnja o Nikoli Paniću kao „neprijatelju“ doista bila forsirana od OZN-e, jer je on još 1942. bio kažnjen po mađarskim vlastima sa visokih 300 pengi zbog izjava u kojima je simpatizirao partizanski pokret. Vidi ŽS Varaždin, 143 - 45, Svjedočenje Ladislava Salaja od 12. VI. 1945.

„naš narod i naša država znati će iz duša djece istjerati korov, kojega je zasadio okupator, te će odgojem, ljubavlju stvoriti naraštaj, na kojem će ostati budućnost i sreća našega naroda“.³⁴

Varaždinski sud odbio je žalbu rješenjem od 13. travnja 1946. obzirom na to da je Zvonimir Panić prihvatio presudu, pa se otac žalio Vrhovnom sudu, koji je to rješenje ukinuo. Međutim, isti sud potom je presudu Paniću u cijelosti potvrdio kao potpuno primjerenu i vrsti zločina i osuđenikovoju dobi.³⁵

Nikola Panić nikako se nije mogao pomiriti ni s ovom presudom, pa je već 26. kolovoza 1946. uložio molbu za pomilovanje sina koji se tada nalazio na izdržavanju kazne u Zavodu za prisilni rad Sisak (Viktorovac). Tražio je puštanje Zvonimira na slobodu ili oprost dijela kazne, a za njegovo buduće dobro vladanje jamčila je cijela obitelj Panić.³⁶ Ta molba odbijena je u cijelosti odlukom Predsjedništva Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ od 20. siječnja 1947.³⁷ Tako je svaka nada o ublaženju kazne Zvonimira Panića privremeno bila ugašena, a sve što se još nalazi u sudskom spisu je vrlo kratka obavijest Kazneno-popravnog doma u Lepoglavi da je Zvonimir Panić umro 13. travnja 1949. na izdržavanju kazne od greške srca.³⁸

Doista, već pri prvom čitanju obavijesti o smrti javlja se snažna sumnja da je devetnaestogodišnji mladić umro od „greške“ srca, osobito zato što takva dijagnoza uopće nije precizna. Štoviše, iz nje izvire poprilični cinizam, jer uprava zatvora očito niti ne smatra da je potrebno detaljno objašnjavati smrt osuđenika kakav je Zvonimir Panić. Po njihovom shvaćanju, on je ustvari dobio što je zaslužio, pa zašto bi se sad još zamarali administrativnim poslovima oko toga. Stoga smatram da je opis nasilne smrti Zvonimira Panića manje-više točan. Ključni su podaci da je Zvonimir Panić u pismima obitelji naglašavao da je zdrav, a da je obitelj obaviještena o smrti sa zakašnjenjem od devet dana, nakon što je ukop već bio izvršen, i to tek nakon višekratnih upita. Otac Nikola ipak je inzistirao na prijenosu ostataka tijela iz Lepoglave u Podturen, što je uspio ishoditi tek 11. ožujka 1950. Prilikom ponovnog ukopa bilo je vidljivo da su Zvonimiru Paniću slomljene noge i da mu je oštećena lubanja.³⁹

Ovdje zasada možemo nakratko prekinuti analizu života Zvonimira Panića da bi pokušali odgovoriti na pitanje tko je zaista učitelja ubio Slavka Kukolja? Upravo je nevjerojatno da je kao ubojica označen Josip Hajdarović, o kojemu se

---

³⁴ ŽS Varaždin, 34 - 45, Žalba Panić Nikole od 12. IV. 1946.

³⁵ ŽS Varaždin, 34 - 45, Presuda i rješenje Vrhovnog suda Narodne Republike Hrvatske od 6. V. 1946.

³⁶ ŽS Varaždin, 34 - 45, Molba za pomilovanje od 26.VIII. 1946.

³⁷ ŽS Varaždin, 34 - 45, Dopis Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ 12627. od 20. I. 1947.

³⁸ ŽS Varaždin, 34 - 45, Dopis KPD Lepoglava 5084-1-b-1949. od 14. travnja 1949.

³⁹ A. FRANIĆ, *KPD Lepoglava. Mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika*, 81.

ni u istrazi ni na sudskoj raspravi ništa ne saznaje, a njegovu vrlo brojnu obitelj u Sivici, koja živi na manje od dva kilometra od mjesta ubojstva nitko ništa ne pita! Nema nikakvih iskaza u istrazi, nikakvih svjedočenja na sudu. Pa zar je moguće da se nekoga pod tako teškim optužbama praktički ignoriralo, a da bi istovremeno sva težina istrage pala na jednog maloljetnika? Da bi razriješili ovo pitanje, trebali smo posjetiti samu obitelj Hajdarović, gdje smo pronašli još uvijek živog Josipovog najmlađeg brata Florijana, rođenog 1937. godine. On se sjeća⁴⁰ da se njegov brat školovao za svećenika, ali je od toga odustao jer je želio postati pravnik. U vrijeme rata bio je službenik u NDH, a vjerojatno je 1945. stradao u zarobljeničkom logoru negdje kod Banja Luke, jer je po oslobođenju kući uspio poslati kratko pismo u kojem se oprostio sa svima, pretpostavljajući da neće ostati živ. Nakon toga doista se više nikada nije javio obitelji. Sam Florijan ne sjeća se da ga je ikada upoznao. Zna da su mrtvoga učitelja Kukulja pronašli sivički i podturenski lovci zagrnutog zemljom negdje ne potezu prema zaseoku Inkejovica, te da je kasnije na mjestu ubojstva pronađen ruski „šmajser“ sa okruglim spremnikom za municiju. „Šmajser“ je odmah prepoznao kovač Pintarić iz Podturna, koji je posvjedočio da je on vlasništvo Zvonimira Panića, jer mu je popravljao oprugu na njemu. Istovremeno je ispričao da se to nije usudio prijaviti organima vlasti da sam sebi ne napravi probleme. Obzirom da je Zvonimir Panić bio uhapšen, njegov otac Nikola izmislio je priču da je ubojstvo učinio Josip Hajdarović kako bi spasio sina. Zbog toga je OZN-a došla u kuću obitelji Hajdarović, sve ih priveli, a zatim su pitali tko je među njima najmlađi. Slučaj je htio da je to bio baš Florijan kojega su prvoga ispitivali da li je vidio svog brata Josipa. Prvo su mu ponudili vrećicu s novcem kao mito, a potom su mu prislonili pištolj na čelo. Tražili su da im kaže da li je netko nosio bratu Josipu hranu na sivičko groblje u smjeru „dubravske“ šume. Dijete se rasplakalo i uporno ponavljalo: „Ne, ne i ne, nikada nisam vidio svoga brata!“. U trenutku kad je istražitelj nakratko napustio prostoriju, Florijan je skočio kroz prozor na dvorište i pobjegao kod susjeda među ovce, gdje se sakrio, pa čak i spavao s njima u „velikom“ smradu. Naime, legao je na ovcu koja je ležala u blatu i tako zaspao. Imao je sreće dok je pretrčavao vlastito dvorište da ga ni drugi policajci koji su bili prisutni nisu vidjeli, jer je siguran da bi ga ubili kao „zeca“. Pred jutro se premjestio kod svog „svaka“ Josipa Preksavca na „škedenj“⁴¹ gdje se nastavio skrivati. Međutim, ako je maleni Florijan izbjegao daljnjem ispitivanju, to nije uspjelo ostalim članovima njegove obitelji, koja je cijela privremeno uhapšena. Dvije sestre, Jelena i maloljetna Monika, su

---

⁴⁰ Prilikom razgovora Florijanu Hajdaroviću ne samo da nismo otkrili materijale koje smo prikupili o ovoj temi, nego mu na početku razgovora nismo ni spomenuli slučaj ubojstva Slavka Kukulja.

⁴¹ Gospodarska zgrada gdje se čuvaju slama i alat.

odvedene i u zatvor u Varaždin, gdje su ih sustavno ispitivali gdje se nalazi Josip i da li su mu one pomagale prilikom skrivanja u „dubravskoj“ šumi. Iako su ih i tukli, nisu uspjeli iz njih izvući priznanje, pa su ih poslije nekoliko mjeseci pustili kući dajući im „uvjetne“ kazne. Ipak, predah za obitelj Hajdarović bio je kratkotrajan, jer je nakon kontroverzne presude Zvonimiru Paniću cijela obitelj ostala stigmatizirana kao „ustaška“, „protunarodna“ i što je najgore, kao suučesnik u ubojstvu. Sam Florijan sjeća se da je u školi bio prozivan za „sramotu“ svoga brata Josipa. Kuća Hajdarović je stalno bila pod prismotrom, kao i svi članovi obitelji. Florijan je uvijek u panici bježao od kuće čim bi vidio jeep kako dolazi iz Čakovca, a sjeća se i da je šef UDB-e bio Bartolić. Jednom prilikom Florijana su policajci ipak uhapsili prilikom boravka u obližnjem selu Krištanovcu, pa su ga cijelu noć ispitivali kuda je i zašto išao. Ujutro su ga pustili, a on je trčao tako brzo da ga ni „strijela“ ne bi dostigla i to u „cik-cak“ smjeru, jer je bio „uvjeren“ da će mu pucati u leđa. Vrhunac je nastupio prilikom proslave Velike Gospe u selu 1948. godine, što je i inače bio trenutak za OZN-inu osvetu svima onima koji su im bili sumnjivi, a nisu ih uspjeli službeno osuditi.⁴² U selu se to prilikom održavalo proštenje, a OZN-a je pritom „okupirala“ dvorište Hajdarovića. Ovom prilikom dohvatili su se Martina Hajdarovića, koji se upravo vratio s trogodišnjeg dobrovoljnog služenja vojske, da im on ispriča što zna o svom bratu Josipu. Kad ni on nije htio „surađivati“ ponovno su cijelu obitelj odveli u Čakovec u zatvor, a Martina su pretukli na smrt! Naime, bacili su ga na pod i skakali mu po trbuhu tako dugo dok mu nije puknuo mokraćni mjehur. Kad su vidjeli da mu je koža pocrnjela odvezli su ga u bolnicu, ali nije mu bilo spasa. Vrlo brzo je umro, a s njim je do zadnjega trenutka bila djevojka Mara Šimunić iz Sivice, kasnije iz Sv. Roka, koja je sve ispričala obitelji Hajdarović.⁴³ Prema upisu u matične knjige ovo svjedočanstvo iskazuje se kao točno, jer piše da je Hajdarović Martin, rođen 1924., umro u čakovečkoj bolnici 16. kolovoza 1948., ali smrt je upisana u matične knjige tek 1952. godine!⁴⁴

Što se tiče samoga suđenja Zvonimiru Paniću, svjedok Florijan Hajdarović sjeća se da je Nikola Panić nudio njegovom bratu Lovri, koji je živio s roditeljima,

---

⁴² Naime, izrazita mržnja oko blagdana Velike Gospe počela je još 1946. kada su franjevci iz Čakovca organizirali iznimno uspješno hodočašće u Mariju Bistricu. Nakon toga uslijedio je cijeli niz hapšenja u Međimurju, a izvršeno je i više likvidacija bez suda. Više o tome vidi u Branimir BUNJAC, „Suđenje svećenicima u Međimurju u rujnu 1946.- uvod u proces nadbiskupu Stepincu“, *Tkalčić*, 2011., br. 15. Sljedeće godine, 1947., na isti blagdan teško je stradala obitelj Tuksar iz Gornjeg Kraljevca, sela susjednog Sivici. Tuksari su bili poubijani ili pozatvarani, zajedno sa onima, koji su s njima bili u vezi, zbog izmišljenih priča o „ustaškim zločinima“, koji se u stvarnosti nikada nisu dogodili. Vidi Branimir BUNJAC, *Ratne i poratne žrtve sjeverozapadnog Međimurja 1914. - 1947., Poratne žrtve 1945. - 1947.*, neobranjena doktorska disertacija.

⁴³ Florijan HAJDAROVIĆ, *Usmeno svjedočenje*, u njegovoj kući u Sivici, 17. X. 2010. i 25. VII. 2011.

⁴⁴ Matični ured Dekanovec, Matica umrlih Podturen.

tri „mekote“ (ral, jutro-op.) zemlje samo da posvjedoči da je Josip navratio kući poslije rata. Lovro ga je uz najveći bijes otjerao do sebe, a dvije obitelji su se trajno mrzile. Florijan Hajdarović je čuo i da su otac i sin Panić zajedno dogovarali obranu, ali su ih istražitelji prisluškivali, pa su tako pronašli neke dokaze o ubojstvu za kojima su tragali. Kasnije u životu Florijan više nije trpio posljedice zbog ovoga slučaja, dijelom zato jer je otišao raditi u Austriju. Ipak, dodaje da je nakon ubojstva brata Martina njegova obitelj sve prijavila na Ministarstvo u Zagreb i postigla barem to da ih prestanu ispitivati i hapsiti zbog slučaja Slavka Kukulja.

Posljednji povijesni izvor koji je trebalo konzultirati bili su sami grobni spomenici žrtvama ovih nemilih događaja. Slavko Kukulj nije pokopan u Podturnu ili mu grob nije sačuvan. Grob Hajdarović Martina nalazi se u Sivicima i ni po čemu ne odražava način na koji je ovaj mladić stradao. Obitelj Panić ima svoju grobnicu u Podturnu i ona može dati još niz informacija o cijelome događaju. Ta grobnica je za seoske prilike raskošna. Ograđena je metalnom ogradom sa bijelim mramornim nadgrobniim spomenikom na koji je postavljena brončana ploča s umjetničkim reljefom na kojemu je stilizirani križ s imenima pet pokojnika. U grobnici su pokopani Zvonimir Panić, njegovi roditelji Nikola (1890. - 1963.) i Elizabeta (1890. - 1965.), te sestra Marija (1913. - 2003.) i njezin muž Valentin (1908. - 1940.). Ime Zvonimira se nalazi istaknuto na vrhu i jedino uz njega piše datum smrti, a to je 13. travnja 1949. Pokraj imena su riječi „Ljubav nema kraja“ i „Kristu ususret“. Istaknuti datum i potonje riječi upućivale su na mogućnost da je Zvonimir Panić ubijen uoči Uskrsa, što se pokazalo točnim. Naime, u srijedu 13. travnja 1949. bio je puni mjesec, što znači da je nadolazeće nedjelje bio Uskrs. Danas je grob neodržavan, a na njemu raste visoka i sasušena trava.

Na ovom mjestu zaključili smo da imamo dovoljno materijala da nakon 67 godina raspetljamo cijeli slučaj. Nedvojbeno, učitelja Slavka Kukulja ubio je Zvonimir Panić iz koristoljublja. To su već pouzdano znali i istražitelji, ali na putu predmeta preko javnog tužitelja koji je dozvolio nepouzdanim svjedocima da svjedoče u korist Panića (iako im nije povjerovao) pa do glavne rasprave slučaj se „razvodnio“. Sve se zakompliciralo zbog sustavnog odbijanja Zvonimira Panića da surađuje s istražiteljima pri čemu je imao podršku oca, a ponajviše zbog toga što je on bio maloljetnik, gotovo dijete. Na koncu je sudsko vijeće podlegnulo toj okolnosti smatrajući da će zatvor u trajanju od dvadeset godina biti dovoljna kazna za Panića uz mogućnost pomilovanja nakon njegovog istinskog pokajanja i promjene ponašanja jednom kad odraste.

Dok dokazujemo zločin Panića prije svega treba spomenuti nedovoljno istaknutu činjenicu da je Slavko Kukulj kod sebe nosio doista veliku svotu gotovog novca. Taj novac trebao je služiti obnovi škole u ratom stradalom selu,⁴⁵

---

⁴⁵ Tijekom borbi za oslobođenje njemačke i sovjetske postrojbe nekoliko puta su u kratkom vremenu

a o kolikoj se svoti radilo govori činjenica da su u vrijeme ubojstva tjedne novine Varaždinske vijesti koštale 2 dinara. Dakle, za 13 400 dinara koje je Panić uzeo Kukolju moglo se kupiti 6700 primjeraka tjednih novina! Očito, radilo se o većem svežnju novčanica, koji je vrlo mladi, osamnaestogodišnji učitelj, nosio sa sobom iz razloga jer ih nije imao gdje u selu pohraniti. Vjerojatno mu je i imponiralo raspolagati s tolikim novcem, pa ga je možda i zbog isticanja vlastite važnosti nosio sa sobom, jer je izvjesno da ga je pokazao Zvonimiru Paniću prije ubojstva. Doista zvuči smiješno, kako se tužitelj izrazio, da bi bilo koja odrasla osoba, pa tako i Josip Hajdarović, davala toliki novac maloljetniku i to nakon površnog upoznavanja, a da bi pritom izjavila da je novac potekao i bio namijenjen „zajednici“. Zvuči upravo nevjerojatno i da bi se policijski službenik NDH u listopadu 1945. kretao jednom vrlo malenom šumom, koja se može prehodati za deset minuta, i to u ustaškoj časničkoj uniformi noseći puškomitraljez. Netko bi to svakako primijetio jer su svuda oko šume oranice, kroz nju su stalno prolazili lugari (koji su vrlo brzo pronašli tijelo Kukolja), seljaci su sakupljali drva i lišće (poput obitelji Herman), tuda prolazi vrlo prometna cesta, a često se igraju i djeca iz okolnih sela. Hajdarović bi svakako znao da se u obližnjem Podturnu nalazi čitava četa partizana koji su čuvali granicu i vršili patroliranje po kraju, pa se ne bi zadržavao ni u šumi niti bi pokušavao prijeći u Mađarsku, što je pokušavao insinuirati Panićev otac Nikola. Pa što bi tamo radio u ustaškoj uniformi i bez znanja mađarskog jezika, sa još opasnijom sovjetskom vojskom za leđima i bez emigrantske podrške?

Nadalje, potpuno su neuvjerljiva Panićeva svjedočenja da mu se „križar“ iz Novakovca, navodni suučesnik ubojstva, nije predstavio, makar i izmišljenim imenom. Teško je povjerovati i da bi Hajdarović bio prijatelj sa Kukoljem, jer su oni živjeli u dva potpuno odvojena sela, a pritom je među njima bila velika razlika u godinama. Kukolj je tek 1945. postao punoljetan, dok je Hajdarović u to vrijeme bio tridesetogodišnjak. Osim toga, tijekom rata Slavko Kukolj je bio partizanski borac, a Hajdarović policajac u službi ustaškog režima. Da je kojim slučajem Hajdarović Josip bio stvarni ubojica sasvim izvjesno bi ga Panić pokazao već prilikom prvog saslušanja u rukama OZN-e koja je sigurno ulijevala veliki strah ispitanicima. Obzirom na iznimno razvijeni policijski aparat i mrežu suradnika, kao i veliki trud oko ovoga slučaja, OZN-a bi u šest mjeseci do suđenja pronašla barem neki uvjerljivi dokaz da je Hajdarović Josip boravio u Međimurju nakon oslobođenja. Iako su saslušavali i pratili sve članove obitelji

---

izmijenile vlast u selu pri čemu su teško stradale kuće u centru, osobito crkva i župni dvor. Kako se škola nalazila odmah do župnog dvora sasvim sigurno je i ona stradala. Više kod Stjepan KOŽUL, *Stradanja u Zagrebačkoj nadbiskupiji za vrijeme Drugog sovjetskog rata i poraća*, Zagreb, 2004., 158 - 159.

Hajdarović nijedno njihovo svjedočenje nisu ni pokušavali predložiti tužitelju, jer nisu bila upotrebljiva. Da su bili dokraja profesionalni, trebali su to učiniti, jer bi tako na sudu možda i dokazali krivnju Panića, ali to očito nisu htjeli, jer bi ispalo da spašavaju čast Josipa Hajdarovića, bivšeg ustaškog „zločinca“. Ovaj manjkavi pristup svakako je pripomogao izricanju nepravedne presude, koja je imala daljnje teške posljedice.

O krivnji Zvonimira Panića svjedoči i činjenica da je mrtvo tijelo učitelja Kukolja nevješto prikrilo na samom mjestu zločina zajedno sa „šmajserom“, a zaboravio je skloniti i upotrebene čahure metaka. U velikoj panici da čim prije napusti šumu Panić je ostavio previše tragova iza sebe, što jedan iskusni policijski službenik poput Hajdarovića nikada ne bi učinio. Također, trojica ubojica mogli su prikriti tijelo na puno efikasniji način ili ga čak prenijeti negdje, dok oružje svakako ne bi ostavljali na licu mjesta. Sve ovo potkrepljuje još jedna Panićeva izmišljotina da se Kukolj pred Hajdarovićem srušio u nesvijest, što bi bio način da on ubije učitelja njegovim vlastitim oružjem!

Postavlja se i pitanje otkuda uopće Paniću ideja da baš Hajdarovića umiješa u cijeli slučaj? Prije svega, on je dobro znao da bi zbog svoga zločina mogao biti osuđen na smrt. Da je tome tako, pokazuje i završna riječ tužitelja na glavnoj raspravi gdje otvoreno kaže da bi za takav prijestup najpravednija kazna bila vješanje. U silnome strahu Panić se prisjetio Josipa Hajdarovića, ustaškog djelatnika kojega je sretao u Varaždinu, a znao je da je iz njemu susjednog sela Sivice. Hajdarović je Paniću izdavao propusnice za ulazak u okupirano Međimurje, pa je po njegovim generalijama znao otkuda je i vjerojatno se raspitivao za svoj zavičaj i obitelj, onoliko koliko je to mogao kod jednoga učenika. Pozivanje na Hajdarovića odgovaralo je Paniću jer je znao da se nakon rata nije vratio kući, a istovremeno ga je mogao fizički opisati. Takav alibi prihvatio je otac Nikola Panić, koji je možda sinu tako nešto i sam savjetovao u trenutku kad je Zvonimir nakon prvoga saslušanja neoprezno kratko pušten od istražitelja na slobodu. Ako mu i nije sugerirao obranu, sasvim sigurno je Nikola Panić kasnije do te mjere prihvatio takvu priču, da je gotovo i sam povjerovao u nju. Počeo je sudjelovati u širenju glasina o Hajdarović Josipu, a uspio je čak i pet ljudi nagovoriti da dođu k istražiteljima potvrditi njegovo moguće kretanje po „dubravskoj“ šumi. Obzirom da je bratu Hajdarović Josipa nudio i veliko mito da to učini nije nemoguće da je i svjedoke isto tako potkupio, a na kraju možda čak i nekoga od sudaca! Kako je bio dobrostojeći gospodar sa puno zemlje i vlastitom pekarom zacijelo je takvo nešto mogao platiti, kao što je mogao sagraditi i velebnu grobnicu u prvom redu do crkve.

Ipak, kod svjedočenja u korist Panića ne treba isključivo razmišljati o mitu, već treba uzeti u obzir i seosku solidarnost. U malim sredinama ljudi su skloni

neobjektivno braniti jedni druge, posebno kad prođe određeno vrijeme od nekog učinjenog zločina. Dok su stanovnici općine Podturen Paniće poznavali dugo i sretali ih svaki dan u pekarni, pa su mnogi bili i poslovno povezani s njima, Slavko Kukulj im je bio potpuni stranac, a nisu poznavali baš nikoga od njegove rodbine, tko bi ih podsjećao na tugu njegove obitelji. Istovremeno, vjerojatno su se mnogi sažalili ne samo nad očajem oca Panića nego i nad dobi Zvonimira, koji je bio u životnoj opasnosti. Osim toga, među mnogim neobrazovanim ljudima, kakvi su u ono vrijeme u ogromnoj većini bili stanovnici općine Podturen, priče o „duhovima“⁴⁶ doslovno su bile stvarne, pa je tako i „duh“ Hajdarović barem za neke doista počeo postojati.

Iskazi svjedoka na sudu bili su vrlo kontradiktorni i posve neupotrebljivi. Prema njima je Hajdarović Josip uvijek naglo prolazio pokraj ljudi bez riječi, a oni su ga jedva prepoznavali, iako ga većina nikada u životu nije ni vidjela ni upoznala. On nosi građansko odijelo, pa seljačko, a na kraju ni manje ni više nego njemačku uniformu i partizansku kapu! Čak puca bez razloga po šumi, a slijedi ga na većoj udaljenosti njegov suradnik, koji nosi mađarsku uniformu! Ima oko 40 godina, crnu kosu, pa prosijedu. Ta očita laž vremenom dobija na snazi, pa kad šesnaest godina kasnije Služba državne sigurnosti bude radila Elaborat⁴⁷ o ovom slučaju, biti će zapisano, *lapsus calami*, da se Hajdarović Josip rodio 1905. godine, a rodio se 1915!⁴⁸ Znači, u trenutku ubojstva Slavka Kukulja Josip Hajdarović je imao 30 godina, što pokazuje da je svjedokinja Marija Ovčar izmislila svoju priču!

I inače, Elaborat SDS-a o Međimurju pun je raznih izmišljotina, pa se tako za Hajdarovića navodi da je po zanimanju bio „svećenik“ koji je kao službenik NDH vršio „razna zlodjela“ od kojih baš nijedno nije navedeno. Sumnjalo se da je izvršio ubojstvo učitelja, a 60-ih godina je živio u-Argentini! Ponovno tvrdnja bez ikakvih dokaza, ali ipak je važno primijetiti da i nakon velikog proteka vremena i sudski pravomoćne presude policija dodaje za Hajdarovića da se za njega „sumnjalo“ da je ubojica, a ne da on to jest!

I sudsko vijeće koje je osudilo Panića sasvim je pouzdano znalo da je on sam ubojica. Naime, Hajdarović Josip označen je kao ubojica temeljem „slobodnog sudačkog uvjerenja“, bez ijednog dokaza, ali Zvonimir Panić istovremeno kao pomagač dobija tako visoku kaznu kao da je on sam izvršitelj. Ali, ta pravna akrobacija skupo je koštala obitelj Hajdarović!

---

⁴⁶ O vjerovanjima u duhove i druge iracionalne priče u Međimurju vidi Ferencz GÖNCZY, *Međimurje - ljudi, vjerovanja, običaji*, Čakovec, 1995.

⁴⁷ Hrvatski državni arhiv, Republički sekretarijat unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Hrvatske, Služba državne sigurnosti, 015.9., kutija 76, Elaborat o banditizmu za Kotar Čakovec od 11. XII. 1961.

⁴⁸ *Isto*, 31.

Da je Zvonimir Panić doista bio moralan, on bi na sudu priznao ubojstvo i pokajao se. Njegovo i očevo prebacivanje odgovornosti na Hajdarović Josipa, za kojega su možda i sami smatrali da je na sigurnom ili već pokojan, imalo bi nekakvog smisla jedino ako se tako Zvonimir doista spasio od smrtne presude, za koju je po drugoj strani, teško povjerovati da bi bila izrečena maloljetniku. Međutim, Zvonimir Panić na kraju nije izbjegao smrti, a zbog njegove lažne obrane roditelji, braća i sestre Hajdarović proživjeli su veliku životnu dramu, pravu kalvariju, koju je posve nevin životom platio Hajdarović Martin.

Nikola Panić zasigurno nije razmišljao o posljedicama koje je optužba prema obitelji Hajdarović mogla izazvati, već se poveo krajnje egoističnim motivima zaštite svoga sina i sebe. Očito je iznimno snažno volio Zvonimira, što pokazuje i vrlo emotivni natpis na njegovom grobu. Ako postoji pravo izjaviti da je otac „previše“ volio svoga sina, razlog tome bi trebalo potražiti u obiteljskoj genezi. Naime, jedina Panićeva kćerka Marija rodila se 1913., da bi se potom Zvonimir rodio tek 1930. i to kad su mu roditelji imali već 40 godina. Vjerojatno se otac silno obradovao kad je dobio sina u trenutku kad se valjda već odavno više nije nadao djeci. Možda su očekivanja prema njemu kao nasljedniku postala još veća kad je Marija udana Varšić kao vrlo mlada osoba ostala udovica i nije se više preudavala. U dobi od 55 godina Nikoli Paniću zacijelo je njegov sin Zvonimir predstavljao najveću sreću i ponos u životu. To mu je bio jedini sin, uspješan gimnazijalac i budući student, nasljednik lijepoga imanja i nastavljajući obiteljskog imena, istaknutog u čitavom selu i šire. Nikola Panić kao da je osjećao da će sa osudom Zvonimira uslijediti i propast čitave obitelji, koju je smatrao vrlo uspješnom. Prekrasan, ali potpuno zapušten grob obitelji Panić u Podturnu danas može posvjedočiti o tome.

Na koncu, možemo analizirati kako je jedno klasično ubojstvo iz koristoljublja, mogli bi reći iz obijesti, poprimilo iznimne političke dimenzije. Iako su policajci odradili svoj dio posla gotovo posve profesionalno, na kraju su i oni sami podlegnuli utjecaju politike, što se ponajviše vidjelo u odnosu prema obitelji Hajdarović. Iako im je bilo jasno da Hajdarović Josip nije ubojica oni su donekle prihvatili tu priču jer im je dobro došlo nekakvo legalno uporište da šire strah među stanovništvom općine Podturen progoneći lokalnu „ustašku“ obitelj. Politika koju su slijedili očito je bila staljinistička, jer im je bilo posve normalno uništavati jednu obitelj samo zbog toga što je jedan njezini, odavno odsutni član, bio policijski zaposlenik na neprijateljskoj strani, a prije toga se školovao za omraženo zanimanje svećenika. Za Josipa Hajdarovića ne samo da nije dokazano ubojstvo Slavka Kukulja, već nijedan zločin ikada, što se jasno vidi iz samih policijskih spisa. Ipak, cijela obitelj Hajdarović trajno je proglašena „ustaškom“ i „zločinačkom“, a o zlim strastima, koje su proizlazile iz takvog odnosa svjedoči

ubojstvo Martina Hajdarovića na blagdan Velike Gospe i to bez obzira na to što je on tri godine dobrovoljno služio Jugoslavensku armiju. Strašno je zaključiti da za taj teški zločin nikada nitko nije odgovarao!

Sam Nikola Panić na kraju je, što je djelomično čak i točno, smrt svoga sina shvatio kao političko ubojstvo o čemu svjedoči skupocjeni spomenik sinu sa riječima „Kristu ususret!“ Podizati takvo obilježje 1950. osobi stradaloj u KPD Lepoglava sasvim sigurno je predstavljalo snažnu osudu tadašnjeg režima i političku manifestaciju. Obitelj Panić duboko je zamrzila komunistički poredak i ostala u tom uvjerenju sve do danas, što se vidi iz tradicije koju brižljivo čuvaju.

Kronologija ubojstva učitelja Slavka Kukolja tako nam otkriva i apsolutni i preveliki utjecaj politike na sve institucije i na život ljudi općenito u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. Već i po činjenicama da učitelj cijeli dan nosi vojničku košulju i kapu titovku, da je vojska stacionirana u samome selu, da se i po malim mjestima održavaju mitinzi te da policija provodi masovna hapšenja zaključujemo da se nova vlast osjećala u Međimurju vrlo nesigurnom. Taj osjećaj prelazio je i na stanovništvo, a kod mnogih je uzrokovao potpuno zaziranje od takve politike, koje je ostalo dugotrajno.

Političke implikacije nastale prilikom samoga ubojstva Slavka Kukolja očito su bile tako snažne da su ostale prisutne sve do njegovih suvremenih opisa, a slično se često dešava i sa drugim takvim slučajevima. Konačno oslobođene pritiska, žrtve komunizma upale su u drugu krajnost, pa sad sve one koji su bili osuđeni u to vrijeme, a pozivaju se na političke razloge, te osobito one koji su smrtno stradali prikazuju gotovo s aureolom svetaca.

Zvonimir Panić doista nije zaslužio kraj kakvog je imao. Njegovi ubojice počinili su zločin za koji bi trebali odgovarati. U najmanju ruku opravdana je potreba da se o takvim slučajevima javno govori. Međutim, nije istina da je Zvonimir Panić bio „čestit i iskren“ mladić koji je „položio život za Hrvatsku“. On je ubio seoskog učitelja, koji je tek stupio u punoljetnost, zbog novca i indirektni je krivac za ubojstvo mladoga Martina Hajdarovića. Na taj način teško su patile dvije hrvatske obitelji, od kojih jedna nije imala baš nikakve veze sa komunistima, nego je štoviše, bila snažno povezana s katoličkom crkvom. Upravo prečesto spominjana obitelj Hajdarović zaslužuje rehabilitaciju prije svih.

Sve navedeno pokazuje da bi svi oni koji istražuju „žrtve“ komunizma trebali objektivnije sagledavati povijesne činjenice, pa bi iste mogli klasificirati slojeviti-je. Među smrtno stradalima nakon 1945. bilo je i zločinaca i hladnokrvnih ubojica kakav je Zvonimir Panić, koji je političke razloge iskoristio tek kao proziran alibi za opravdanje vlastitih pogrešaka. Predstavljanjem Zvonimira Panića kao osobe koja je nevinna dospjela u zatvor radi se nova povijesna nepravda i vrijeđa uspomena na doista nevine žrtve.

Stoga, da bi se ovakvi slučajevi doista mogli povijesno arhivirati, potrebno ih je sagledavati sa svih, a ne samo iz jednoga kuta. Tek takvim pristupom dati ćemo mir mrtvima i omogućiti stvaranje društva bez prenošenja trauma kroz više generacija.

LITERATURA

1. Branimir BUNJAC. Franjevački samostan u sjeni totalitarizma (1941 - 1947.). *350 godina Franjevačkog samostana u Čakovcu*. Zbornik radova. Čakovec, 2009., 302 - 303.
2. Branimir BUNJAC, *Ratne i poratne žrtve sjeverozapadnog Međimurja 1914 - 1947*. Poratne žrtve 1945-1947. Doktorska disertacija.
3. Branimir BUNJAC, Suđenje svećenicima u Međimurju u rujnu 1946. - uvod u proces nadbiskupu Stepincu. *Tkalčić*, 2011., br. 15., 9 - 75.
4. Augustin FRANIĆ. *KPD Lepoglava. Mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika*. Zagreb, 2000.
5. Ferencz GÖNCZY, *Međimurje - ljudi, vjerovanja, običaji*, Čakovec, 1995.
6. Florijan HAJDAROVIĆ, Usmeno svjedočenje u njegovoj kući u Sivici, 17. X. 2010. i 25. VII. 2011.
7. Matični ured Dekanovec. Matica umrlih Podturen.
8. Hrvatski državni arhiv, 1561. Republički sekeretarijat unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Hrvatske, Služba državne sigurnosti.
9. Vladimir KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006.
10. Juraj KOLARIĆ. Međimurje u župnim kronikama tijekom mađarske okupacije (1941 - 1945.) *Međimurje u Drugom svjetskom ratu*. Zbornik radova. Čakovec, 2007.
11. Stjepan KOŽUL. *Stradanja u Zagrebačkoj nadbiskupiji za vrijeme Drugog svjetskog rata i poraća*. Zagreb, 2004.
12. Ivo NOVAK. Poslijeratne štrigovske žrtve. *Međimurje u Drugom svjetskom ratu*. Zbornik radova. Čakovec, 2007., 361 - 413.
13. Politički zatvorenik. 1990. Zagreb.
14. Županijski sud u Varaždinu. Presude suda za zaštitu nacionalne časti i Okružnog suda u Varaždinu.

SAŽETAK

UBOJSTVO PODTURENSKOG UČITELJA SLAVKA KUKOLJA 1945. GODINE

Autor analizira ubojstvo učitelja Slavka Kukulja u selu Podturen u Međimurju 1945. godine. Ovaj zločin sve do danas nije zadovoljavajuće objašnjen, uključujući i određenje samoga ubojice i njegovih motiva. Slijedom toga u suvremenim opisima navedenoga događaja pravi ubojica Zvonimir Panić je ne samo amnestiran od svojega čina, već je proglašen i mučenikom borbe za hrvatsku nacionalnu nezavisnost. To je bilo moguće, jer su dosadašnji pisci o ovom događaju pratili i ocjenjivali jedino tragičan kraj Panića u Kazneno popravnom domu Lepoglava. Međutim, obradom ovog slučaja iz različitih kuteva autor dokazuje da je spomenuti zaključak potpuno pogrešan, a da su prave žrtve članovi obitelji Kukulj i Hajdarović. Osobito je teško stradala potpuno nevinna obitelj Hajdarović, čiji progonitelji nisu nikada kažnjeni za zlo koje su im učinili.

Osim razrješenja pojedinačnog događaja njegovim uklapanjem u širi kontekst vidljivo je da je u razdoblju nakon komunističkog preuzimanja vlasti u Međimurju politika imala preveliki utjecaj na rad svih institucija, kao i život pojedinaca općenito. Kako je nova vlast u početku slijedila staljinistički model oblikovanja društva, za jedan klasični zločin iz koristoljublja sustavno su se tražili politički motivi i opravdanja. Jednom pokrenuti niz sumnji uzrokovao je progon čitavih obitelji, kao i političke i društvene posljedice koje imaju odjeka i u sadašnjosti. Stoga u zaključku autor poziva na objektivniji pristup pitanju poratnih žrtava Drugoga svjetskoga rata kako bi se postigle ne samo zadovoljavajuće povijesne ocjene, već i prestalo prenošenje trauma kroz više generacija.

Ključne riječi: Međimurje; Podturen; Sivica; OZN-a; Slavko Kukulj; Hajdarović; Zvonimir Panić; Okružni sud Varaždin; „križari“.

SUMMARY

MURDER OF PODTUREN TEACHER SLAVKO KUKOLJ IN 1945

The author analyses the murder of teacher Slavko Kukolja in the village of Podturen in Međimurje in 1945. Till present time, this crime has not been suitably explained, including the identification of the murderer and his motives. Investigating this case, in existing descriptions of the mentioned event, the real murder Zvonimir Panić was not only granted amnesty for his crime, but was also declared a martyr of the struggle for Croatian national independence. This was possible, since until now, writers about this event followed and assessed only Panić's tragic end at the Criminal correctional institution in Lepoglava. However, analyzing this case from different angles, the author, proves that the mentioned conclusion is completely wrong, and that real victims are members of the families Kukolja and Hajdarović. Struck particularly hard was the Hajdarović family, entirely innocent, whose persecutors were never punished for the crime they have committed.

Besides the resolution of this single case, fitting it in a wider context clearly showed that in the period after the communist government takeover in Međimurje, the political authorities had a much too large influence on all institutions' work activities as well as, in general, the lives of individuals. Since, in the beginning, the new government followed Stalin's model of society formation, for a classic crime of self-interest, they systematically looked for political motives and justifications. Once a sequence of doubts was launched, it caused the persecution of entire families, as well as political and social consequences that even in present time still resonate.

Therefore, in the conclusion, the author calls for a more objective approach in regards to World War II victims, in order to accomplish, not just, more satisfactory historical evaluations, but also stop the trauma that has been incurred from generation to generation.

Key Words: Međimurje; Podturen; Sivica; OZN (Intelligence Agency of the Independent State of Croatia and Department of Civil Protection); Slavko Kukolja; Hajdarović; Zvonimir Panić; County court Varaždin; "crusaders".